

Narodni heroj Mojsije - Mojica Birta - Zec

Rođen je 20. svibnja 1916. u Gakovu, općina Grubišno Polje, u siromašnoj seljačkoj porodici. Otac Lazar služio je u bivšoj austro-ugarskoj vojsci, i poginuo je u ljetu 1916. na frontu u Galiciji, koji mjesec kasnije od Mojičinog rođenja. Majka Đuka preudala se poslije prvog svjetskog rata u Cremušinu. Privela je Mojicu i njegovu, tri godine stariju, sestru Milevu.¹

U Cremušini završio je Mojica osnovnu školu. Zatim se bavio zemljoradnjom. Od 1935. radio je kao sezonski šumski radnik (drvosječa) u Bilogori, a povremeno i kao nadničar (težak) kod imućnijih seljaka u Cremušini. Borio se da zaradi nešto ušteđevine i zasnuje vlastito domaćinstvo. Uz dosta napora i odricanja, i uz skromnu pomoć rodbine, to mu je pošlo za rukom. Poslije odsluženja vojne obveze, 1938. oženio se. Sagradio je kuću. Rodio mu se sin Đorđe.

Od 1938. bio je Mojica član tamburaškog društva u Cremušini. U njegovom stanu održavale su se vježbe i čuvala glazbala. Društvo je bilo poznato i popularno, ne samo u Cremušini nego i široj okolini. Organiziralo je brojne priredbe i zabave. Kad je početkom stoljeća 1940. došao za učitelja u Cremušinu član Komunističke partije Branko Kljaić iz Grubišnog Polja, ocijenio je da bi se preko članova tamburaškog društva mogla razviti stanovita društveno-politička djelatnost. Održao je s njima sastanak i predložio da djeluju u okviru Seljačkog kola u Grubišnom Polju. Pristali su.² Mojica je u svojstvu rukovodioca društva pomogao Kljaiću u organiziranju sastanka. Otad su njih dvojica tijesno surađivali.

Branko Kljaić bio je član Upravnog odbora Seljačkog kola u Grubišnom Polju. Zadobio je za suradnju gotovo sve članove uprave i pomoću njih razvio intenzivnu kulturno-prosvjetnu i političku aktivnost u više mjesta na grubišnopoljskom kotaru. Uz pomoć Okružnog komiteta KPH Bjelovar formirao je, tokom 1939. i 1940, više partijskih organizacija, kandidatskih grupa KPH i grupa suradnika Narodnog fronta. U njima okupio se značajan broj naprednih seljaka, naročito mlađih, zatim nekoliko obrtnika i radnika, učitelja, školaraca i činovnika. U Cremušini formirana je 1940. brojna grupa suradnika Narodnog fronta, u kojoj su aktivno djelovali članovi tamburaškog društva.

U rujnu 1940. formiran je u Grubišnom Polju Kotarski komitet KPH. Branko Kljaić imenovan je za njegova političkog sekretara. On je u listopadu 1940. formirao kandidatsku grupu KPH u Cremušini od tri člana, među kojima je bio i Mojica Birta. Grupom je rukovodio Kljaić kao sekretar. Mojica mu je pomagao u organiziranju sastanaka. Isto tako pomagao mu je u uspostavljanju veza s antifašistima i suradnicima Narodnog fronta u susjednim selima Sibeniku, Topolovici, Gakovu i Malom Grđevcu.

U vrijeme napada fašističke vojske na Jugoslaviju, u travnju 1941, Mojica Birta bio je u bivšoj jugoslavenskoj vojsci. Spasio se od zarobljenštva i vratio kući. Branka Kljaića nije zatekao. On je već bio uhapšen i odveden u koncentracioni logor »Danicu« u Koprivnici.³ Zbog toga kandidati KPH u Cremušini više mjeseci nisu imali vezu s Kotarskim komitetom KPH u Grubišnom Polju, nisu dobivali direktive za rad i nisu znali na kakvim bi se zadacima trebali aktivirati. Povremeno su se sastajali i razmjenjivali mišljenja, ali bez konkretnih zaključaka. Potkraj srpnja 1941. stigla je vijest da je pogubljen Branko Kljaić i još 478 uhapšenika s grubišnopoljskog kotara. Istodobno, stigle su vijesti o početku narodnog ustanka u mnogim krajevima pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije. Doznalo se da i na grubišnopoljskom kotaru postoji antifašistička oružana grupa koja je počela likvidirati ustaške čarbare u selima.⁴

Ustaške vlasti pojačale su teror nad Srbima, nadajući se da će ih time odvratiti od suradnje s Komunističkom partijom i od sudjelovanja u ustanku. U Grubišnom Polju ubijeno je, početkom kolovoza 1941, pet antifašista. U Srbiju internirano je s kotara šesto porodica. Poslije toga nastavljeno je s pojedinačnim hapšenjima i smaknućima. Štrađao je organizacioni sekretar Kotarskog komiteta KPH Veljko Kovačević i više članova, kandidata i suradnika KPH. Zbog toga, odlukom Okružnog komiteta KPH Bjelovar ukinut je, privremeno Kotarski komitet KPH u Grubišnom Polju. Na njegovom mjestu imenovan je Politički aktiv KPH od tri člana, sa zadatkom da uspostave veze s preostalim članovima, kandidatima i suradnicima KPH i da obnovi djelatnost organizacija i

kandidatskih grupa gdje za to postoje uvjeti. Za sekretara aktiva postavljen je Zvonko Brkić Dorat koji je, odlukom Centralnog komiteta KPH, djelovao od lipnja 1941. kao politički radnik na grubišnopoljskom kotaru (Zvonko Brkić proglašen je poslije rata narodnim herojem. Umro je 1977.)

Politički aktiv KPH iz Grubišnog Polja uspostavio je početkom studenog 1941, preko svojih suradnika u Gakovu, vezu s kandidat-skom grupom KPH u Cremušini. Zadao joj je da u selu formira ilegalni odbor Narodno-oslobodilačkog fronta, da okuplja nove surad-nike, da priprema dobrovoljce za stupanje u NOV i da pomogne u okupljanju antifašista u susjednim selima. Za rukovodioca kandidat-ske grupe postavljen je Mojica Birta. On je otprije, kao vođa tamburaškog društva, imao dosta znanaca u široj okolici i mogao ih je pridobiti za suradnju. S manje rizika mogao se kretati po selima i mogao je na ostvarivanju zadataka angažirati ostale članove, kao i neke omladince koji su surađivali s društvom.

Kandidatska grupa KPH u Cremušini akti-virala se na ostvarivanju zadataka koje je do-bila od Političkog aktiva KPH iz Grubišnog Polja. Već do kraja studenog 1941. formirala je mjesni ilegalni odbor NOF-a od sedam članova. Pomogla je formirati odbore u susjednim seli-ma. Do kraja prosinca 1941. primila je kandi-datska grupa u svoje redove šest novih kandi-data (jednog iz Cremušine i pet iz Sibenika). Okupila je oko sebe više dobrih suradnika-antifašista. Svi kandidati KPH djelovali su kao članovi u odboru NOF-a.

Krajem prosinca 1941. politički aktiv KPH u Grubišnom Polju imenovao je Mojicu Birtu za svog člana. Ocijenio je da će time ostvariti neposredniju vezu s kandidatima KPH i od-bornicima NOF-a, kako u Cremušini, tako i u njenoj okolici, i dati im poticaj za veće zala-ganje. To se dogodilo. Mojica je, koristeći se svojim poznavanjem, pridonio da se tokom zimskih mjeseci između 1941. i 1942. stvori so-lidna baza NOP-a u više bilogorskih sela. Naro-čito zapaženi rezultati na okupljanju suradnika, osim Cremušine, postignuti su u Sibeniku, Ma-lom Grđevcu i još nekim mjestima u okolici.

U drugoj polovici ožujka 1942. vojno-politič-ko rukovodstvo ustanka u Slavoniji i Politički aktiv KPH u Grubišnom Polju odlučili su da se na području grubišnopoljskog kotara for-mira Bilogorska partizanska četa. Jezgro čete imala je činiti dotadašnja Bilogorska partizan-ska grupa od pet članova, manja desetina ko-munista iz Moslavačke partizanske čete od sedam članova (imala je pomoći u priučavanju boraca taktici partizanskog ratovanja) i tride-setak članova, odnosno kandidata KPH i od-bornika NOF-a s grubišnopoljskog kotara, te četiri člana SKOJ-a, odnosno kandidata KPH iz Virovitice. Zadatak čete bio je da operira na grubišnopoljskom i virovitičkom kotaru, te di-jelovima bjelovarskog, đurđevačkog i daruvar-skog kotara.

Bilogorska partizanska četa formirana je 1. travnja 1942. u Maloj Jasenovači (Vinogradi). Prilikom formiranja imala je dva manja voda, u svakom po dvadeset vojnika. U formiranju čete sudjelovala su iz Cremušine četiri i iz Sibenika pet kandidata KPH. Mojica Birta postavljen je za desetara druge desetine u prvomvodu. Četa je formacijski pripadala Prvom sla-vonskom NOP odredu kao Četvrta četa u sa-stavu Trećeg bataljona. Do reorganiziranja u Bilogorski bataljon (10. listopada 1942) narasla je na oko 110 vojnika. Izvela je više uspješnih akcija na svom operativnom području i za-plijenila veće količine oružja i opreme. Dala je krupan doprinos razvoju NOB-a i socijalis-tičke revolucije u Bilogoni, Podravini i zapad-nom dijelu Papuka.⁵

U kolovozu 1942. Mojica Birta upućen je u štab Prvog slavonskog NOP odreda na pri-preme za školovanje. Odonud je početkom listopada otišao u Partizansku oficirsku školu pri Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske. Kad se vratio iz škole, raspoređen je u Bilogorski ba-taljon. S bataljonom uključen je u novofor-miranu Sedamnaestu slavonsku NO brigadu. On-dje je postavljen 30. prosinca 1942. za koman-dira Druge čete Trećeg bataljona. Za vrijeme njegova školovanja neprijateljska vojska izvela je u istočnoj Bilogori veliku ofanzivu (od 30. rujna do 4. listopada 1942) i počinila masovne pogrome nad stanovništvom. U selima gru-bišnopoljskog kotara pogubljeno je 718 osoba i odvedeno u koncentracioni logor 5113 osoba.⁶ Među odvedenima u logor bio je i Mojičin četverogodišnji sin Đorđe i nekoliko rođaka. Činjeni su pokušaji da se dječaka spasi. Nađen je u logoru, ali u vrlo kritičnom stanju. Ot-premljen je na liječenje u zagrebačku bolnicu Reb-ro. Napori liječnika nisu dali rezultat. Dje-čak je umro nakon četrnaest dana.

Vijest o gubitku sina doznao je Mojica u siječnju 1943. u Slavoniji. Svu bol sagorio je u sebi. Nije prihvatio ponuđeni dopust. Nije se želio odvojiti od svoje dužnosti u četi. Os-jećao je da će tako lakše preboljeti gubitak. U štabu bataljona razumjeli su ga i nisu in-zistirali na dopustu. Znali su da je Mojca po prirodni blag, dobroćudan i društven, i isto to-liko čvrst, postojan i energičan. Ocijenili su da mu svakodnevni poslovi u četi, vježbe, po-kreti, borbe najviše mogu pomoći. Nisu po-griješili.

Sedamnaesta NO brigada bila je u to doba u sastavu Četvrte slavonske divizije NOV. Di-vizija je početkom siječnja 1943. operirala na području Voćina (sjeverozapadni Papuk), a u drugoj polovici siječnja na području Okučana i Lipika (jugozapadni Pšunj). Sedamnaesta NO brigada, u tom razdoblju, vodila je borbu iz-među Voćina i Miokovičeva, izvela je napad na manju posadu u Rajićima, rušila je prugu kod Okučana i Lipika. Pri tome je imala dva manja sukoba s protivničkim snagama. Dana 1. veljače 1943. brigada je sudjelovala u napa-du na uporište u Pakracu. Nakon toga prešla

Narodni heroj Mojica Birta-Zec

je, zajedno s ostalim brigadama Četvrte slavonske divizije NOV (Dvanaestom i Šesnaestom) na područje istočne Bilogore. Ondje se Četvrta divizija pripremila za napad na uporište u Virovitici i straže u okolici. Napad je izveden 12. veljače 1943.

Poslije napada u Virovitici Četvrta divizija NOV odmarala se u istočnoj Bilogori do 19. veljače 1943. Sedamnaesta NO brigada bila je razmještena u Topolovici, Cremušini, Sibeniku i Zrinskoj. Mojicina četa bila je u Cremušini. Mojici se pružila prilika da nakon sedam mjeseci (od kolovoza 1942) posjeti rodbinu i znance koji su preživjeli prošlojesenske pogrome. Od bližih imao je sestru. Za suprugu nije mario, smatrajući je odgovornom za gubitak dječaka.

Iz istočne Bilogore otišla je Četvrta slavonska divizija NOV u Moslavinu i odanle, krajem veljače 1943, u Slavoniju. Vodila je više borbi. U Slavoniji neprijatelj je izveo u drugoj polovici ožujka 1943. jednu od najžešćih ofanziva takom rata, poznatu pod šifrom »Braun«. Cilj mu je bio da uništi snage NOV-a i uguši narodnooslobodilački pokret. Desetak dana vođene su borbe na širokom prostoru. Neprijatelj nije postigao cilj. Naprotiv, doživio je nove poraze. Jedinice NOV-a izišle su iz ofanzive s više iskustva i borbenog morala. Narodnooslobodilački pokret u Slavoniji postao je organiziraniji i masovniji. Proširen je slobodni partizanski teritorij.

U drugoj polovici svibnja 1943. Sedamnaesta NO brigada izišla je iz sustava Četvrte slavonske divizije NOV i zajedno s Dvadeset prvom NO brigadom uključena u novoformiranu Dsetu slavonsku diviziju NOV. Tada je Mojica Birta, zbog pokazane umješnosti u rukovođenju četom i postignutih uspjeha u dotadašnjim borbama,⁷ unaprijeđen za člana Štaba Trećeg bataljona Sedamnaeste NO brigade i postavljen za zamjenika komandanta bataljona. Na novoj dužnosti pokazao je primjernu disciplinu, borbenost i snalažljivost. Pomogao je u svladavanju brojnih teškoća. Svojom veselošću, drugarstvom i povjerenjem u ljude stekao je simpatije među suradnicima u štabu i vojnicima u bataljonu.

Od svibnja do prosinca 1943. Sedamnaesta NO brigada operirala je na području Slavonije, Moslavine, Banije, Prigorja, Hrvatskog Zagorja, Kalnika i Podravine. Postigla je zapažene borbene rezultate. Pomogla je u oslobođenju brojnih gradova i širenju slobodnog teritorija u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji.⁸ Mojica je sudjelovao u svim pohodima, u svim borbama. Nije se odvajao od brigade, nije koristio pravo na dopust. Tek početkom siječnja 1944, kad se brigada odmarala u rajonu Pitomače posjetio je sestru u Cremušini i rodbinu u Gakovu. Poslije toga opet ga dugo nije bilo.

Deseta slavonska divizija NOV prije toga promijenila je naziv u Dvadeset osmu diviziju NOV. U njenom sastavu, od veljače 1944, bila je još i Brodska NO Brigada. Do svibnja 1944. divizija je operirala u Slavoniji. Sedamnaesta NO brigada vodila je značajnije borbe kod Čaglina, Poreča, Bučja, Novog Sela, Slavonske Pivnice, Koreničana, Cabune, Macuta i Vočina. Mojica je u svima sudjelovao. Najteže mu je bilo u napadu na uporište u Čaglinu kojeg je branila Šesta ustaška stajaća djelatna bojna. Napad je trajao dva dana, od 24. do 26. siječnja 1944. Ustaška je posada savladana, njeni su pripadnici potučeni i uporište osvojeno.⁹ No, i brigada je također imala velike gubitke, dotad najveće. Poginulo je 69 i ranjeno 125 boraca i starješina. Mojici je zbog tih gubitaka bilo teško.

Dva mjeseca kasnije, od 9. do 25. ožujka 1944, snage Šestog korpusa NOVJ (Slavonskog) napadale su njemačke trupe koje su se kre-

tale iz Jugoslavije u Mađarsku. Sedamnaesta NO brigada izvodila je napade u dolini uz komunikacije od Koreničana do Slavonske Pivnice. Mojica je u tim borbama izgubio dva bliska druga, prvoborca i organizatora ustanka u Bilogori. To su Nikola Dančilović Kukta iz Maloga Grđevca i Pavle Pemić Srp iz Velikih Zdenaca.

S Dančilovićem drugovao je Mojica od mačakih dana, na priredbama i zabavama koje je priređivalo tamburaško društvo iz Cremušine. Neposredno pred početak rada surađivali su na ostvarivanju zadataka Narodnog fronta, a od ljeta 1941. sudjelovali su u organiziranju ustanka. Pomogli su u formiranju Bilogorske partizanske čete i u njoj su stekli prva borbena iskustva. Kasnije su ih razdvojile potrebe službe. Mojica je, nakon školovanja, upućen u Sedamnaestu NO brigadu. Dančilović je, zbog ranjavanja (6. prosinca 1942) premješten u civilnu službu. Najprije bio je član Kotarskog komiteta KPH i Kotarskog NOO-a Grubišno Polje, a zatim član Okružnog komiteta KPH i tajnik Okružnog NOO-a Virovitica. Potkraj 1943. ponovno se vratio u operativnu jedinicu. Postavljen je za komesara Podravskog NOP odreda. Radostan zbog toga, pisao je Mojici da je prošlogodišnja rana potpuno zacijelila i da se opet svrstao u prve borbene redove. Mojica mu je poželio uspjeh. Radosnu vijest zamijenila je tužna. Potkraj ožujka 1944. Mojici je javljeno da je njegov bliski drug i suborac Nikola Dančilović poginuo 23. ožujka 1944. u borbi kod Slatinskog Drenovca.

S Pavlom Pemićem Srpom upoznao se Mojica prilikom formiranja Bilogorske partizanske čete u Maloj Jasenovači, 1. travnja 1942. Pemić je prije rata bio suradnik Narodnog fronta, i od jeseni 1941. sudjelovao je u organiziranju ustanka u Moslavini. (U ono doba Veliki Zdenci pripadali su garešničkom kotaru i s njim moslavačkoj regiji.) Zadnjih dana ožujka 1942. došao je s grupom komunista u Bilogoru da bi pomogao u formiranju Bilogorske partizanske čete i u prenošenju borbenih iskustava na njene dobrovoljce. Otad drugovao je Pemić s Mojicom. Bili su u istoj desetini. Put im je bio nerazdvojan. Rastajali su se samo na trenutke, kad su to iziskivale potrebe službe, a potom opet nastavljali zajednički — u Sedamnaestoj NO brigadi. Mojica se razvio u vojnog starješinu, a Pemić, po prirodi tih, onizak, ali nabijenih mišica, u odličnog rukovodioca kurirske službe u brigadi (poznatijeg kao glavnog kurira). U petnaestodnevnim borbama s njemačkim kolonama na komunikacijama kod Koreničana, Miokovićeva i Slavonske Pivnice Pemić se više puta provlačio između protivničke vojske, prenoseći zapovijesti Štaba brigade bataljona, ili izvještaje u Štab divizije. Pred svršetak borbi, prilikom prelaženja ceste kod Slavonske Pivnice, opazili su ga maskirani izviđači Četvrtoga gorskog zdruga i rafalom pokosili. Priređen mu je, po vojničkom pravilu, kratak i dostojanstven pokop. Od poginulog oprostili su se član Štaba brigade Krsto Bosa-

nac Vukadin¹⁰ i najbliži suborci — predstavnici štabova bataljona — Mojica Birta i Rudi Rajh Top.¹¹

Prvih dana svibnja 1944. Dvadeset osma divizija pripremila se na put iz Slavonije u sjeverozapadnu Hrvatsku da bi pomogla Desetom korpusu NOVJ u operacijama na području Moslavine, Bilogore, Kalnika i gornje Podravine. Prije polaska Mojica Birta postavljen je za komandanta Trećeg bataljona Sedamnaeste NO brigade (3. svibnja 1944) na Ravnoj gori. Odande krenula je brigada s divizijom u smjeru Moslavine.

Poslije jednomjesečnog operiranja na području Moslavine divizija je prešla u Bilogoru da bi likvidirala uporišta u Velikom Grđevcu i Velikoj Pisanici. Sedamnaesta NO brigada (s Trećim i Četvrtim bataljonom) stigla je 8. lipnja 1944. u Mali Grđevac, Topolovicu i Cremušinu. Mojica je još jednom posjetio sestru, rodbinu i znance. Sestri je donio tužnu vijest. U borbi s Kozacima 4. lipnja 1944. kod Dubrave (Vrbovec) poginuo joj je suprug Milan Velagić (mitraljezac i desetar u Drugom bataljonu Sedamnaeste NO brigade).

Posjeta je bila kratka. Mojici je stigla hitna poruka iz Štaba brigade. Morao je na dužnost. No oproštaju sestra ga je molila da se čuva. Hrabrio ju je i obećao da će se doskora opet vratiti, mada je znao da se u takvom obećanju krije mnogo neizvjesnosti. Za svaki slučaj, ostavio joj je sliku.¹² Otkako je postavljen za komandanta bataljona, njegove dužnosti bile su veće i odgovornije. Nastojao je opravdati ukazano povjerenje. Smatrao je da će u tome uspjeti samo ako bude disciplinirano i savjesno ostvarivao postavljene zadatke. Uzjahao je konja, suosjećajno otpozdravio sestri, okupljenoj rodbini i znancima i odjezdio u Topolovicu. U štabu brigade čekala ga je već napisana zapovijest kojom je njegovom bataljonu zadano da protjera kombinirani izviđački odjel (od po jednog voda domobrana i oružnika) koji je došao iz Velikog Grđevca, u podne 9. lipnja 1944. u Mali Grđevac (zapadni dio). Namjera izviđača bila je da uhvate kojega partizanskog starješinu i pokušaju iznuditi priznanje: priprema li se brigada za napad na njihovo uporište? Da bi postigli cilj poslužili su se lukavstvom. Domobranski vod (s teškim i četiri laka mitraljeza) sklonili su u kukuruzištima oko grada, a oružnički poslali da pljačka domaćinstva u zapadnom dijelu Malog Grđevca, i da navuče na sebe pažnju partizana ako pođu u intervenciju.

U Štabu brigade, po već ustaljenom pravilu, uz zapovijesti davali su bataljonskim starješinama i dodatne usmene upute i savjete. Nisu propustili upozoriti na opasnost od moguće zamke. Budući da je Mojica dobro poznavao teren, bili su uvjereni da će sve dobro svršiti. On im je to obećao. No, da bi bio sigurniji u uspjeh operacije, zamolio je da pojačaju njegov bataljon s još jednom četom iz Četvrtog bataljona. Ta četa imala je, od Velikobarnskih

vinograda, zaći u šumu Grđevicu s jugoistočne strane i pripucati na protivničke izviđače, kad njegov bataljon krene u napad sa sjeverne i istočne strane. Predložio je da napad počne u 14 sati. U štabu brigade suglasili su se s prijedlogom i odmah poslali odgovarajuću zapovijest Štabu Četvrtog bataljona.

U 14 sati, 9. lipnja 1944, treći bataljon stigao je do polaznih pozicija za napad, putovima od Malogrđevačkih vinograda i Cremušine. Pridodana četa iz Četvrtog bataljona također je stigla na svoju poziciju u šumi Grđevici. Počeo je napad — dobro vođen, energičan, nezaustavljiv. Lukavstvo protivničkih izviđača bilo je beskorisno. Nitko nije jurišao na skrivene mitraljeze u kukuružima iz smjera u kojem su bili upereni. Sve je dolazilo sa strane ili s leđa. Nisu imali vremena ni za kakav ozbiljniji otpor. Podigli su se iz zaklona i dali u bijeg. Oružnici iz naselja, također. Ostavili su ugrabljene namirnice, stoku i inventar, i spašavali živu glavu. Borci su pojurili za njima. Otimali su oružje, municiju. Oteli su od domobrana teški mitraljez sa dvije tisuće metaka i petnaest pušaka. U 14,30 sati završila je borba. Protivnički izviđači pobjegli su u Veliki Grđevac. Namjeru da uhvate kojeg partizanskog starješinu nisu ostvarili.

O napadu kojeg je vodio Mojica kod Maloga Grđevca pronio se glas u bilogorskim selima. Dospio je i do njegovih bliskih drugova s kojima je prije i na početku rata surađivao u kandidat-skoj grupi KPH u Cremušini — Ilijom Bižićem Jelenom (umirovljenik u Kovinu), Dušanom Bukvićem (umirovljenik u Pakracu) i Radom Zjačićem Cigom (umirovljenik u Koprivnici). Bižić je u to vrijeme bio zamjenik komandanta Bilogorskog NOP odreda, Bukvić član Kotarskog komiteta KPH i Kotarskog NOO Grubišno Polje, a Zjačić komandir čete u Prvom bataljonu Sedamnaeste NO brigade. Svi su bili radosni i ponosni. Na prijedlog Kotarskog komiteta KPH, Štab brigade pohvalio je Mojicu za umješnost u vođenju napada.¹³ To je bilo priznanje ne samo njemu nego i narodu okolnih sela, koji ga je cijenio i volio. Bio je to još i poticaj za nova zalaganja.

Dana 14. lipnja 1944. Dvadeset osma divizija NOV-a likvidirala je uporišta u Velikom Grđevcu u Velikoj Pisanici. Dvadeset prva NO brigada katastrofalno je porazila posadu u Velikom Grđevcu. Ispred Brodske NO brigade, posada iz Velike Pisanice, pobjegla je bez otpora. Sedamnaesta NO brigada u dvodnevним borbama kod Pavlovca spriječila je dovođenje pomoći iz Daruvara, Grubišnog Polja i Velikih Zdenaca.¹⁴ U tim borbama, pored ostalih, istakao se i Treći bataljon pod rukovodstvom Mojice Birte.

Poslije likvidiranja uporišta u Velikom Grđevcu i Velikoj Pisanici Dvadeset osma divizija NOV otišla je u smjeru Kalnika i gornje Podravine. Ondje je imala, u suradnji s Desetim korpusom NOVJ, napasti uporište u Ludbregu. Napad je imala izvesti Sedamnaesta NO brigada. Njoj je taj zadatak povjeren zbog toga što je već jednom napadala Ludbreg i postigla izvanredan uspjeh. Bilo je to 3. listopada 1943.

Razoružala je 450 domobrana, trideset pripadnika njemačke SS policije i petnaest oružnika. Vojnici i starješine poznavali su teren i lako su se mogli snaći u novom napadu. Bili su za nj i dobro pripremljeni.

Stalnu posadu u Ludbregu činila je nepotpuna Prva bojna Prve ustaške pukovnije PTS (poglavnikov tjelesni zdruk), od oko 250 ustaša. Ustaška obavještajna služba dokopala se podataka o pripremama napada pa je pred njegov početak neopaženo pojačala uporište s još jednom ustaškom bojnom iz Koprivnice (Sedma bojna Petog ustaškog stajaćeg djelatnog zdru-ga), od oko 500 ustaša. Ta bojna imala je zadaću da intervenira na onim mjestima na kojima partizani probiju vanjsku obranu i uđu u uporište, i to tako da zatvori probijenu brešu, a potom uništi napadače u unutrašnjosti uporišta. Pošto se, po logici, najžešći udar očekivao u smjeru artiljerije i minobacača, a taj je mogao doći s jugozapada, između groblja i rijeke Bednje, na toj strani smještena je glavina novopridošle ustaške skupine. Pored toga, neprijatelj je pripremio za intervenciju sve raspoložive snage u okolnim uporištima, čim otpočne borba u Ludbregu. Želio je zadati što teži udarac snagama NOV-a da bi im se odužio za brojne gubitke koje su mu nanijele. Posebno ustaše su se željeli odužiti Sedamnaestoj NO brigadi za poraz kojeg je, ne tako davno, nanijela njihovoj posadi u Caglinu, kao i za prošlogodišnji poraz domobranske posade u Ludbregu.

U uporištima oko Ludbrega (Koprivnici, Varaždinu, Novom Marofu, Križevcima i dr.) neprijatelj je u to vrijeme imao Peti ustaški stajaći djelatni zdruk (četiri bojne). Prvu i Drugu ustašku pukovnicu PTS (šesti bojni) i Prvi domobranski posadni zdruk (dvije bojne). Po potrebi mogao ih je pojačati snagama iz Zagreba i Bje-lovara. Imajući u vidu te činjenice (bez one da je u Ludbregu došla neopaženo još jedana ustaška bojna), štab Dvadeset osme divizije NOV na sastanku pred početak napada izrazio je mišljenje da su uvjeti za napad nepovoljni. Smatrao je da bi bilo najuputnije od njega odustati, pogotovo zbog toga što je već dva puta odgađan (prvi put zbog sukoba Dvadeset prve NO brigade kod Prkosa, 2. srpnja 1944, i drugi put zbog sukoba Prve zagorske NO brigade kod Varaždinskih Toplica, 5. srpnja 1944). Međutim, iz štaba Desetog korpusa NOVJ inzistirali su da se napad izvede, izražavajući uvjerenje da će brigada brzo i uspješno savladati oko 250 članova ustaške posade. Željeli su da se efektom pobjedom u Ludbregu za ustašama ne samo vojnički, nego i politički poraz što bi koristilo jačanju NOP-a i NOB-a u tom dijelu sjeverozapadne Hrvatske. Predložili su da napad počne noću 5/6. srpnja 1944. u 1 sat.¹⁵

Štab Dvadeset osme divizije NOV-a izdao je u tom smislu zapovijest Sedamnaestoj NO brigadi, i napad je počeo u predloženo vrijeme. Bataljoni su stegli obruč oko uporišta i počeli prosijecati prolaze kroz žicu na vanjskom pojasu obrane, svaki iz svog smjera.¹⁶ Treći bataljon

napadao je od jugozapada, poljima između rijeke Bednje i groblja, u smjeru protivničke artiljerije i minobacača u središtu uporišta. Na njegovoj desnoj strani, od sjeveroistoka, napadao je Četvrti bataljon koji mu je jednom četom imao pomoći osigurati zaleđe. Na lijevoj strani bio je Drugi bataljon.

Prednji redovi Trećeg bataljona savladali su prepreke na vanjskoj breši, otvorili prolaze kroz žicu i omogućili dvjema nepotpunim četama prodor u unutrašnjost uporišta.¹⁷ Pri tome savladali su protivničke posade u bunkerima između rijeke Bednje i groblja u širini od oko šesto metara. Komandant bataljona Mojica Birta uveo je u otvorenu brešu dvije čete (73 vojnika), a na zaštitu ostavio je jednu četetu (43 vojnika). Toj četeti zadao je da se poveže s pridodatnom četom iz Četvrtog bataljona i da osigurava zaleđe, što je ona učinila. S dvije čete Mojica je produžio u unutrašnjost, u namjeri da što prije ovlada središtem i spriječi djelovanje teškog oružja koje je već bilo aktivirano u obrani vanjskog pojasa.

Međutim, ostali bataljoni na svojim nastupnim smjerovima naišli su na upornu obranu i nisu uspjeli prodrijeti u unutrašnjost. Prvi bataljon na južnom odsjeku nije savladao isturenu posadu u Ludbreškim vinogradima, a Drugi na zapadnom nije se mogao probiti kroz žicu kod groblja iz smjera sela Kućana. Dvije čete četvrtog bataljona presjekle su žicu na sjevernom odsjeku i prodrle do željezničke stanice, ali su protunapadom odmah istjerane. Istovremeno, protivnik je jačim snagama koje je držao pripravne u Vinogradskoj ulici (tom ulicom održavao je vezu preko Bednje sa isturenom posadom u Ludbreškim vinogradima), zaobišao čete koje su zašle u uporište, protjerao snage koje su im osiguravale zaleđe i zatvorio probijenu brešu između rijeke Bednje i groblja. Time je ostvario dio plana o okružavanju napadača koji uđu u uporište. Daljnja namjera bila je da ih protunapadom iz središta natjera na uzmičanje istim smjerom odakle su došli, i potom, koncentričnom vatrom s obje strane uništi. Prije toga, ostatkom interventnih snaga pojačao je obranu vanjskog pojasa na sjeveru kod željezničke stanice, na zapadu kod groblja i na jugu kod Ludbreških vinograda.

Pred početak napada komandanti bataljona upozoreni su na opasnost od mogućih zamki, kao i na činjenicu da podaci o brojnom stanju posada nisu pouzdani. U tom smislu i pripreme su obavljene tako kao da se u uporištu nalazi cijela, a ne polovica ustaške bojne. Dakako, nije se moglo pretpostaviti da će protivniku poći za rukom uvesti neopaženo još jednu kompletnu ustašku bojnu, čime je postigao brojnu nadmoć u odnosu na bataljone u napadu. Za svaki slučaj, komandantima je preporučeno da, ako uvide da je posada brojno nadmoćnija, odmah povuku bataljone iz napada. Pri tome, opet, nije se moglo pretpostaviti da će protivnik na nekim mjestima ostaviti slabiju obranu da bi, čak i po cijenu stanovitih žrtava, u protunapadu postigao veći rezultat.

Komandant Trećeg bataljona Mojica Birta, prilikom probijanja breše na vanjskom pojasu nije zapazio ništa posebnog što bi moglo izazvati podozrivost. Sve je teklo po planu. Iskusni i energični vojnici, mahom komunisti i skojevci, rutinerski savladali su prve prepreke i prokrcili prolaz u unutrašnjost. Pri tome mnogo im je pomoglo poznavanje terena, jer je njihov bataljon i prošle godine napadao istim smjerom. Mojica je požurio do slijedećeg cilja. Kad se približio, čuo je u zaleđu na daljini od kojih osamsto metara vrlo jaku pucnjavu. Po logici, mogao je pretpostaviti da protivnik pokušava potisnuti zaštitu s breše i zatvoriti izlaz njegovim četama. Nadao se da će zaštita odoljeti. Vjerojatno, u tom trenutku smatrao je najprečim da neutralizira protivnikovo teško oružje, kako ne bi koristilo u obrani vanjskog pojasa.

Ne zna se što je učinio! Teško oružje bilo je ponovno aktivirao tek oko četiri sata izjutra. Moguće pretpostavke su da je raspršio poslugu ili prekinuo telefonske veze s dojavnim posadama, ili i jedno i drugo. Još je moguće da je u produžetku pokušao prodrijeti preko središta do željezničke stanice i spojiti se s Četvrtim bataljonom (Operativnim planom je i inače bilo predviđeno spajanje s Četvrtim bataljonom, ali ne na željezničkoj stanici, nego u središtu uporišta). Iz središta čuli su se gusti plotuni automatskog oružja i detonacije ručnih bombi, što takvu pretpostavku čini vjerojatnom. No, do prodora nije došlo. Naprotiv, čete su istjerane na polja odakle su došle. Smatra se da je u tom trenutku Mojica mogao doći do zaključka da protivnik ima brojnu nadmoć i da se njegove dvije čete nalaze u kritičnom položaju. No, još se uvijek nadao da će izlaz biti moguć na mjestu gdje je breša bila otvorena, ili će Drugi bataljon na svom smjeru prokrciti novi prolaz. Ne zna se da li su čete dotad imale gubitaka. Pretpostavlja se da ih je moglo biti.¹⁸

Po prirodni skroman, u izvršavanju zadataka uporan i u kritičnim situacijama smiren, Mojica je pokušao učiniti sve da spasi živote svojih vojnika. Vojnici su u njega imali povjerenje i disciplinirano su izvršavali sve zapovijesti. Prije početka napada dogovoreno je da će se, ako zatreba, boriti do posljednjeg i da neće dopustiti da ni jedan padne u ruke protivnika. Uostalom, u brešu su ušli samo dobrovoljci.

U kukuružištu na ogradama utvrđen je plan povlačenja. Mojica je s jednom četom imao pronaći izlaz iz breše, a druga četa imala je osigurati bokove i zaleđe. Protivnik se još uvijek nije usuđivao, iz središta, krenuti u potjeru, što je davalo stanovite šanse za uspjeh. Mojica se zbog toga požurio da prije nego što svane nađe izlaz. S vanjskog pojasa obrane čula se pucnjava, jača ili slabija. Dalo se ocijeniti da ostali bataljoni nisu uspjeli prodrijeti u unutrašnjost. Utoliko je bilo više razloga da se požuri s povlačenjem.

Pažljivo, nečujno, pužući kroz orošene kukuruze, pšenicu i travu primakao se Mojica s četom do breše, na kojih stotinu metara. Bio

je sasvim siguran da su u njoj ustaše. Povremeni plotuni iz mitraljeza bili su usmjereni na suprotnu stranu, prema četama otjeranim sa zaštite. Po povicima i zapovijestima to se također moglo prepoznati. Ostalo mu je da pronađe najslabiju točku i mjesto na kojem su bili prokrčeni prolazi. Teren je poznavao. Teškoće je činila slaba vidljivost zbog mraka i prizemne sumaglice. No, istodobno to je bila i dobra zaštita od brojnih pogleda. Ustaše su, zasigurno, čekali da se razdani da bi otkrili ciljeve i potom, mitraljeskim baražima uništili opkoljene čete na ravnom polju.

Promatranjem breše Mojica je došao do zaključka da su šanse za poboj minimalne. Mnogo mitraljeza i pušaka s bajunetama bilo je ondje. Nije mogao naći ni jedan slabo branjen prolaz. Vjerojatno je zbog toga odlučio da ne šalje čete u juriš, nego je pričekao pomoć iz vana. Znao je da će u Štabu brigade učiniti sve da otvore brešu, i da pripremaju novi napad. Trebalo se strpiti, i kad počnu, udariti protivniku u leđa i pokušati doći do svojih. Možda će im poći za rukom iskoristiti tu minimalnu i, vjerojatno, posljednju šansu?

Oko tri sata izjutra počeo je napad. Svi bataljoni ulagali su napore da probiju brešu i dođu do opkoljenih četa. Posebno uporne bile su dvije čete koje je protivnik prije potisnuo sa osiguranja. Mojica je u tom trenutku bio blizu toga mjesta, s unutrašnje strane. Njegovi vojnici bili su pripravnici. Bombaši su dopuzali na dometa ručnih bombi. Čekala se zapovijest. Mojica je želio da šansa ne propadne. Birao je najpogodniji trenutak. Želio je da njegovu zapovijest čuju i vojnici s vanjske strane. Oni će prepoznati njegov glas, shvatit će smisao, i znat će što trebaju raditi? Znat će da mu trebaju poći u susret. U to nije bilo sumnje!¹⁹

Čuli su ga i prepoznali: »Naprijed, drugovi! Opkoljeni smo«. Shvatili su smisao i pošli u susret. Zaprastale su bombe, rafali, s vanjske i unutrašnje strane. Sijevali su gusti baraži iz sredine, na obje strane. Čuli su se povici, jauci, s obje strane. Čuli su se, i utihnuli. Preko mitraljeskih cijevi i bajuneta nisu mogli. Bili su preslabi. Protivnik je na breši bio dvostruko brojniji. Možda i više!? Odbio je juriš. Oduzeo je dragocjenu i neponovljivu šansu.

Stišalo se. Čete su se odmakle. Na vanjskoj strani bile su prepolovljene. Na unutrašnjoj — ne zna se.²⁰ Nije se ni moglo znati. Možda ih je ostalo desetak. Na drugim stranama oko uporišta borba nije jenjavala. Bataljoni nisu odustajali. Protivnik je pružao sve želeći otpor. Nigdje nije popuštao. Najupornije se branio kod groblja. Ondje je napadao Drugi bataljon.

Desetak preostalih boraca s unutrašnje strane povuklo se u polje i sklonilo u plitkoj uvali obrasloj raslinjem. Odvukli su ranjenog komandanta i previli mu rane. Odanle produžili su prema groblju. Nadali su se da će možda Drugi bataljon uspjati prokrčiti prolaz i pokušati spa-

siti ranjenog komandanta i njih. Kad su se približili, doviknuli su: »Drugovi, komandant je teško ranjen. Jurišajte!«²¹

Drugi bataljon je pokušao, ali nije uspio. Utrošio je zalihe municije i bombi. Za opskrbu nije bilo vremena.²² Počelo je tući protivničko teško oružje. Ustaše su pripremali protunapad. Moralo se odstupiti. Opkoljenima se nije moglo pomoći. Moralo se s njima oprostiti. S bolom. Zauvijek.²³

Oko četiri sata izjutra bataljoni su se povukli u Kućan. Ondje su organizirali kolonu ranjenika i oko nje rasporedili zaštitu. Požurili su prema obroncima Kalnika. Protivnik ih je pokušao sustići, ali nije uspio. Tukao ih je teškim oružjem. Iz okolnih uporišta krenule su interventne snage. Čula se grmljavina topova. Moralo se žuriti. Žurila se cijela Dvadeset osma divizija NOV. Bez zaliha municije, i s mnogo ranjenih, nije se smjela upuštati u sukobe. Nije se smjelo dopustiti da dođe do novih gubitaka. Snage Desetog korpusa NOVJ olakšale su joj kretanje navlačeći protivnika na sebe.

U Ludbregu još se uvijek čula pucnjava. Među opkoljenima još je uvijek bilo živih. Branili su se. Držali su se dogovora i borili do posljednjeg. Ni jedan nije pao u ruke protivnika. Oko podne stišalo se. To je bio znak da živih više nema. Svi su izginuli. Svi uz komandanta Mojicu Birtu. Pretpostavlja se da su pogošeni rafalima, a ne isključuje se i pretpostavka da su pojedinci sami sebi oduzeli život. Mojica je, najvjerojatnije, oduzeo sebi život malom ručnom bombom namijenjenom oficirima za ličnu obranu.²⁴

Dana 11. srpnja 1944. stigla je Dvadeset osma divizija NOV-a u rajon Velike Pisanice. Ondje se odmorila. Iz Štaba Sedamnaeste NO brigade upućena je na grubišnopolski kotar poruka o pogibiji Mojice i još sedam pripadnika Trećeg bataljona s kotara. Načelnik Štaba divizije Gedeon Bogdanović Geco posjetio je Kotarski komitet KPH u Velikoj Peratovici i dao opširnu informaciju o hrabrom držanju poginulih. Zamolio je da se porodicama prenese sućut, i poruka da se ponose junaštvom svojih najdražih.²⁵

Za zasluge u organiziranju ustanka, umješnost u rukovođenju bataljonom i junaštvu u borbi — komandant Trećeg bataljona Sedamnaeste NO brigade Mojica Birta — proglašen je 5. srpnja 1951. narodnim herojem.

Narod Bilogore odao je Mojici zaslužno priznanje. U Cremušini podignut mu je spomenik s brončanim reljefom »Posljednji juriš«. U Velikom Grđevcu dano je njegovo ime osnovnoj školi. U Grubišnom Polju nazvana je jedna ulica njegovim imenom. U Bjelovaru ime Mojice Birta nosi Šumsko gospodarstvo i jedna novoizgrađena ulica. Na Matoševom trgu podignuta mu je brončana bista. Narod Ludbrega podigao je monumentalnu kosturnicu s brončanim reljefom, u kojoj su pokopani poginuli borci Mojičinog bataljona.

1. Majka Đuka Internirana je 1941. u Srbiju i ondje je 1944. umrla. Sestra Mileva surađivala je, tokom rata, s NOP-om. Umrla je 1958.

2. Tamburaško društvo u Cremušini nastalo je 1930. i imalo je sedam članova. Tokom drugog svjetskog rata trojica su stradala kao žrtve fašizma, a četvorica su se borili u NOV-u. Trojica su poginula, a jedan je umro poslije rata.

3. Po dolasku na vlast izveli su ustaše, 26. i 27. travnja 1941. na grubišnopoljskom kotaru prvo veliko hapšenje Srba u NDH. Uhapsili su 504 odrasla muškarca i odveli ih u koncentracijski logor »Danica« u Koprivnici. Odande se spasilo 26 zatočenika, a 478 otpremljeno je u Jadovno kod Gospića i pogubljeno, u srpnju 1941. Među pogubljenima, osim Kljalca, bilo je još nekoliko članova i kandidata PKH i suradnika Narodnog fronta.

4. Bilogorska antifašistička oružana grupa nastala je 6. kolovoza 1941. kod Maloga Grdeca. Imala je četiri člana. Kasnije prerasla je u Bilogorsku partizansku čet. Rukovodilac joj je bio Gedeon Bogdanović Geco. Poslije rata proglašen je narodnim herojem. Umrovljeni general-major JNA.

5. Više podataka o formiranju i djelovanju Bilogorske partizanske čete dano je u knjizi Save Velagića, Bilogorski partizanski odred, Virovitica, 1969, 33—56.

6. Bilogorski partizanski odred, 63—64. i Savo Velagić, Grubišno Polje u NOB i socijalističkoj revoluciji (Grubišno Polje, 1981, rukopis) 384—385.

7. Više podataka o borbama Sedamnaeste NO brigade u okviru četvrte slavonske divizije NOV dali su Krsto Bosanac Vukadin, Radomir Marković Salko, Savo Grajlik i Marko Spadijer u Dnevniku Sedamnaeste slavonske NO udarne brigade, Vinkovci 1967. i Zdravko B. Cvetković u monografiji Sedamnaesta slavonska NO udarna brigada, Beograd 1978.

8. Više o tome vidi n. dj. u bilj. 7.

9. Tim povodom u zagrebačkom listu »Hrvatski narod« u broju od 3. veljače 1944. izišao je na prvoj stranici članak u kojem se borba u Čaglinu upoređuje sa staljingradskom epopejom. Navodi se da su se ustaše borili do posljednjeg hica, a zatim su s bajunetama na puškama krenuli u juriš i izginali.

10. Krsto Bosanac Vukadin bio je predratni član SKOJ-a na Trgovačkoj akademiji u Daruvaru. U ljetu 1942. postavio ga je Štab Prvog slavonskog NOP odreda za zamjenika komesara u Bilogorskoj partizanskoj čet. Ondje se upoznao s Pemićem i drugim prvoborcima iz Bilogore. Otad se nisu rastajali. Bosanac je kasnije bio komesar Sedamnaeste NO brigade. Umrovljen je u činu general-majora JNA.

11. Rudi Rajh Top bio je član SKOJ-a u Virovitici, od jeseni 1941. U travnju 1942. stupio je u NOV (zajedno s Draganom Volnerom, Zdenkom Volnerom i Edom Lipšićem, iz Virovitice) i otad nerazdvojno drugovao s Pavlom Pemićem — najprije u Bilogorskoj partizanskoj čet, zatim u Bilogorskom bataljonu i Sedamnaestoj NO brigadi. Poslije Pemićeve pogibije, Rajh je premješten u Brodsku NO brigadu. Ondje je ispočetka bio komesar, a kasnije komandant bataljona. Umrovljen je u činu pukovnika JNA u Zagrebu.

12. Na slici bili su i ostali članovi Štaba Trećeg bataljona Sedamnaeste NO brigade: Radomir Marković Salko, Blaž Majstorović Subara, Vesna Arpadović i Petar Jović.

13. Dnevnik Sedamnaeste NO udarne brigade, 81. i Zdravko B. Cvetković, Sedamnaesta slavonska NO udarna brigada, 167—168.

14. Više o tome vidi Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u jugoslavenskih naroda, tom V, knj. 28, dok. 70, 131, 132, 133 (Dalje: Zbornik).

15. Više o tome vidi analizu štaba Dvadeset osme divizije NOV o operacijama u Ludregu i okolici, od 13. srpnja 1944. Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 40.

16. Više o rasporedu bataljona i operaciji u Ludregu vidi Dnevnik Sedamnaeste NO udarne brigade, 84—86. i monografiju Sedamnaeste slavonske NO udarne brigade, 170—176.

17. U napadu na uporište sudjelovalo je iz Trećeg bataljona 116 boraca i starješina podijeljenih u tri manje čete. Ostatak bataljona (Odjel teških mitraljeza i minobacača, komora, pomoćno osoblje i bolesnici) s oko šezdeset vojnika nije bio angažiran u napadu. Stanovit broj vojnika s područja Bilogore, Kalnika i Podravine nalazio se na dopustu i nešto ranjenika iz prijašnjih borbi na liječenju u bolnicama. Zbog toga trenutno brojno stanje bataljona bilo je nešto manje od redovnog koje se kretalo između 250 i 350 vojnika.

18. Autor je 1950. u svojstvu radnika Oblasnog odbora Saveza boraca NOR-a Bjelovar, bio upućen u Ludbreg da pokuša doznati više detalja o borbi. Uz pomoć i preporuku Kotarskog odbora Saveza boraca NOR-a u Ludbregu razgovarao je s više građana. Svi su se sjećali da se noću jako pucalo u gradu. Sljedećeg jutra u nekim ulicama, na više mjesta, vidjeli su se tragovi krvi. Nije se moglo znati koja je strana imala gubitke. Mrtve i ranjene građani nisu vidjeli. Autor je stekao dojam da su u kazivanjima jednog dijela građana anticipirani elementi iz oba napada na Ludbreg (3. listopada 1943. i 6. srpnja 1944.). Kod drugog dijela, kazivanja su bila nešto konkretnija, i iz njih se dalo doći do dvije bitne činjenice: prva je, da se pucnjava u gradu svršila prije svanuća, i druga, da se nastavila na polju kad je svitalo. Ondje se, uz postupno jenjavanje, svršila oko podneva. Svaki put čula se i jaka pucnjava oko grada. Kad se razdan odmakla se na zapad u smjeru Kućana.

19. Po dolasku Sedamnaeste NO brigade u Bilogoru, preživjeli borci spomenutih četa, izražavajući sućut Mojićinoj sestri i rodbini, sjećali su se njegove zadnje zapovijesti koju su čuli: »Naprjedi, drugovi! Opkoljeni smo.« To je potvrdio komesar Trećeg bataljona Blaž Majstorović Subara i trojica pripadnika brigade, iz Cremušine: Stevo Laktaš (umirovljeni pukovnik JNA u Skopju), Lazar Vučan (umro poslije rata) i Rade Zjačić Čigo. To je rečeno i Dušanu Bukviću, članu Kotarskog Komiteta KPH Grubišno Polje (Bukvić je sudjelovao, poslije rata, u pripremanju prijedloga da se Mojiću proglaši narodnim herojem).

20. Čete na vanjskoj strani imale su 21 mrtvog i 46 ranjenih. Od četa na unutrašnjoj strani ostalo je, možda, deset vojnika. Zna se da je Mojića bilo teško ranjen i da su ga ti vojnici odveli do plitkog zaklona u polju.

21. To su čuli borci Drugog bataljona i tako prenijeli Mojićinoj sestri, rodbini i znancima kad su stigli u Bilogoru. Čuli su i ustaše i na osnovi toga, vjerojatno, smatrali da se radi o komandantu brigade. U izvještaju u borbi u Ludbregu navedeno je da je, pored ostalih, pao komandant brigade. Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 126. (Komandant brigade bio je Milan Joka, general-potpukovnik JNA u mirovini, proglašen narodnim herojem).

22. Brigada je u napadu utrošila dvadeset tisuća metaka i gotovo sve zalihe ručnih bombi.

23. U izvještaju Štaba Dvadeset osme divizije NOV-a navodi se da je učinjeno sve da se deblokiraju opkoljene čete, ali bezuspješno. Protivnik je pružao sve žestoki otpor, a brigadi je ponestalo snage. Gubici su bili veliki. Ukupno, poginulo je 99 i ranjeno 66 vojnika i starješina. Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 40.

24. U neprijateljskom izvještaju, pod naslovom »Veliki uspjeh kod Ludbrega«, navodi se da su postrojbe PTS odbile jak partizanski napad na Ludbreg i da je palo mnogo partizana. Ne navodi se da je bilo zarobljenih. Ustašama se nije pružila mogućnost da zarobljenike koriste u propagandne svrhe. Dodaje se da su kod poginulih nađene četiri strojnice, ručno i vatreno oružje. Za Prvu bojnu Prve ustaške pukovnije PTS navodi se da je imala 10 mrtvih i 28 ranjenih. Gubici Sedme bojne Petog ustaškog stajaćeg djelatnog zdruha nisu iskazani. Ta bojna proizvela je (s interventnim snagama iz ostalih uporišta) napadima na snage NOV-a na Kalniku, u naredna dva dana. Njeni gubici izvršeni su u sumarni izvještaj od 8. srpnja 1944. u kojem se navodi da su pothvatne snage na Kalniku imale 31 mrtvog, 57 ranjenih i 20 nestalih. Dodaje se da su pothvatne snage, pored drugoga oružja, zaplijenile devetnaest strojpušaka. Taj podatak čini se uvjerljiv, ako se zna da je Sedamnaesta NO brigada izgubila u Ludbregu trinaest puškomitraljeza i 75 pušaka. Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 125, 126. i Dnevnik Sedamnaeste NO udarne brigade, 84—86.

25. Postoji još jedna verzija o pogibiji Mojiće i njegovih vojnika u Ludbregu. Objavljena je 1978. u monografiji Se-

damnaeste slavonske NO udarne brigade, 173—176. Nastala je prema kazivanju jednoga građanina koji je u ono vrijeme bio jedanaestogodišnji dječak. Prema toj verziji Mojica je s posljednjom grupom vojnika (pet partizana i jedna partizanka) došao u kuću toga dječaka oko četiri sata ujutro. Ondje su ih oko pet sati opkolili ustaše i pozvali na predaju. Mojica je odgovorio da se nitko neće živ predati. Nastala je borba koja je trajala dok nisu utrošene zalihe

municije. Posljednjim mecima vojnici su sebi oduzeli živote. Mojica je iz puškomitraljeza ispraznio zadnji ređenik kroz prozor po ustašama. Zatim je legao na ručnu bombu i oduzeo sebi život, viknuvši prije toga: »Smrt fašizmu — Sloboda narodu!« Od eksplozije te bombe bio je dotični dječak, navodno, ranjen u nogu i ruku. Ostali ukućani (četiri osobe) nisu stradali. Ova verzija, prije 1978, nije bila poznata Mojicinoj rodbini.